

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Enheten för kulturmiljö
Eva Dahlström Rittsél
08-785 50 64

RAPPORT

Datum
2011-06-22

Beteckning
434-08-37282
436-10-9005

Försörjningen av Stockholms stad

Sammanfattande rapport

FÖRSÖRJNINGEN AV STOCKHOLMS STAD	1
SAMMANFATTANDE RAPPORT	1
Sammanfattning	3
Projektarbetet	3
Försörjningsindustrin - avgränsningar	4
Syfte	5
Frågeställningar	5
Material-metod	6
Tidigare undersökningar	7
Resultat av sammanställningen	9

Sammanfattning

Alla måste äta och ha skydd för väder och vind. Det är något som förenar människor i alla tider och på alla platser. Inom projektet "Försörjningsindustrin i Stockholms län" har uppgiften varit att undersöka hur människor i Stockholms stad har försörjts med livsmedel och byggnadsmaterial. Var i Stockholmsregionen har tillverkningen av dessa förnödenheter ägt rum? I vilken utsträckning har lokaliseringen och tillverkningens omfattning förändrats under perioden 1850-2000? Undersökningen har avgränsats till industriell tillverkning. Därför finns inte jordbruket med, även om det har varit viktiga för stadens livsmedelsförsörjning.

Projektet har genomförts av Stockholms läns museum, Stockholms stadsmuseum och Länsstyrelsen i Stockholms län under åren 2008-2010. Idén till projektet formuleras i Länsstyrelsens program för det industriella kulturarvet som kom 2006. Där pekas försörjningsindustrin ut som en viktig arbetsuppgift. Livsmedels- och byggnadsindustrin lyfts också fram – tillsammans med verkstadsindustrin – i den regionala landskapsanalysen som Länsstyrelsen i Stockholms län arbetar med.¹

Resultatet utgörs av den databas som finns tillgänglig på portalen Kulturarv Stockholm – <http://www.kulturarvstockholm.se/industrihistoria/forsorjningsindustri/>. Där redovisas det framtagna materialet i form av kartor; dels en karta som visar all försörjningsindustri i länet, dels sex kartor som visar verksamheter under 25-årsperioder från 1850 till 1990. Om man klickar på en punkt får man upp mer information om anläggningen. Det är också möjligt att se vilka verksamheter som har funnits i en viss kommun. Kartorna ger en åskådlig bild av var verksamheterna har legat och vilka förändringar som har ägt rum.

När projektet startade var tanken att projektarbetet skulle fortsätta i två inriktningar. För det första skulle de anläggningar som fanns kvar identifieras och de som bedömdes vara mest intressanta skulle tillgängliggöras med hjälp av olika former av informationsinsatser och eventuellt skyddas. För det andra skulle materialinsamlingen följas av en mer problematiserande fas där frågor om orsaker till förändringar som infrastrukturens utbyggnad, urbanisering och globalisering skulle diskuteras. Det har underhand visat sig att dessa insatser skulle kräva en mycket omfattande forskningsinsats för att fånga in alla grunddata, vilket visat sig omöjligt att genomföra inom projektets ram. Det är dock alltjämnt angelägna uppgifter att arbeta vidare med.

Projektarbetet

Projektet inleddes 2008 som ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms läns museum och Stockholms stadsmuseum. Länsstyrelsen har varit projektägare och stått för projektledning. Antalet medverkande i projektet har under de år som projektet pågått varierat med mellan två och tre deltagare per institution. Från Stockholms stadsmuseum deltog inledningsvis Elisabet Wannberg och Klas Lundkvist, i ett senare skede ersattes de av Anna Ulfstrand och Bosse Larsson. Från Stockholms länsmuseum var Ann-Sofie Nygren, Lennart Rosander, Rikard Ek och Ulrika Sahlsten med från början senare försvann de två senare från projektet och istället kom Johnny Blästa att delta en period. Deltagande från Länsstyrelsen har varit Hanna Gårdstedt, Hanna Gelotte och Eva Dahlström Rittsél. Ann Pettersson deltog från Stockholms hembygdsförbund. Inom projektgruppen har

¹ *Det industriella kulturarvet i Stockholms län: Program för brukande och bevarande*, Länsstyrelsen i Stockholms län (Stockholm 2006); *Regional landskapsanalys för Stockholms län*, Länsstyrelsen i Stockholms län, i manus.

olika kompetenser funnits representerade– arkivkunskap, arkitektur- och bebyggelsehistoria, ekonomisk historia, etnologi, industrihistoria och it-kompetens.

Projektet har finansierats av bidragsmedel från Riksantikvarieämbetet. 2008 tilldelades projektet totalt 520 000 kr vilket fördelades med 134 000 kr per medverkande institution. Länsmuseet som hade huvudansvar för databasen tilldelades 117 000 kr extra för det. Därtill tillkom expenser på 1000 kr för Länsstyrelsen. Bidragsmedlen har till allra största delen använts för att täcka lönekostnader.

Under året utformades databasen, material togs fram och lades in i denna. Detta arbete utfördes av personer verksamma med arkivfrågor på Stockholms läns museum och Stockholms stadsmuseum. Länsstyrelsen stod för projektledning och genomförde också litteratur- och arkivgenomgångar.

2009 fortsatte arbetet med databasen med arbetsinsatser främst av Stockholms läns museum. Några nya anslag tillfördes inte projektet. I anslutning till projektet beviljades dock Stockholms stadsmuseum ett bidrag för att utföra en dokumentation av industriområdet Lövholmen vid Liljeholmen och Cementas anläggning där. Det visade sig senare att Cementa inte var beredda att ge tillträde för någon dokumentation och arbetet fick istället inriktas på Lövholmen i sin helhet.

2010 slutfördes projektet av Stockholms läns museum och Länsstyrelsen som beviljades 75 000 kr var för lönekostnader. Stockholms stadsmuseum deltog i möten men utförde under detta år inte något operativt arbete. Databasen blev tillgänglig för allmänheten i början av 2010. Ett samarbete med Stockholms läns hembygdsförbund inleddes med förhoppning om att samverka med hembygd föreningar i länet. En artikel i Stockholms läns hembygdsförbunds tidskrift *Ledungen* beskrev projektet och databasen. Där gjordes också ett upprop där intresserade hembygd föreningar uppmanades att komma med synpunkter och kompletteringar. Under hösten inbjöds hembygd föreningarna till ett möte om hur ett samarbete kring försörjningsindustrin skulle kunna genomföras. Gensvaret på såväl artikeln som inbjudan var dock så dåligt att projektgruppen valde att avsluta projektet och låta databasen vara slutresultatet.

Försörjningsindustrin - avgränsningar

Benämningen *försörjningsindustri* är inte en branschbeteckning i någon gängse mening. Försörjningsindustrin används för att fånga in tillverknigen som har försörjt storstaden Stockholm. Vi vill komma åt i vilken omfattning omlandet – landsbygden och de mindre städerna i Stockholms län – har producerat varor avsedda för Stockholms stad och vad som har producerats i staden.

Undersökningen har koncentrerats på de mest grundläggande behoven – mat och dryck samt tak över huvudet. Det vill säga produktion av livsmedel och byggnadsmaterial. Det skulle dock vara intressant att undersöka även infrastruktur som transporter – som är en förutsättning för försörjningen – och den del av infrastrukturen som rör vatten och avlopp.

En stor del av livsmedelsförsörjningen står lantbruken för. Dessa ingår dock inte i denna undersökning eftersom vi koncentrerar oss på industriell tillverkning. Vad som ska betraktas som industri eller inte är ofta vanskligt att avgöra, i synnerhet i äldre tid när tillverknigen bedrevs i liten skala och med enkel teknisk utrustning. I denna studie inkluderar vi

anläggningar där tillverkningen har skett med hjälp av någon form av maskinell utrustning och vars produkter huvudsakligen har avsatts i Stockholms stad.

Vi arbetar med en förhållandevis lång tidsperiod, från 1850 och fram till idag. Den långa tidsperioden har lett till att det inom projektets ram inte har varit möjligt att ge en fullständig bild utan syftet har snarare varit att visa på tendenser.

Under denna långa tidsperiod har också Stockholms stads utbredning successivt ökat och när vi kommer fram till efterkrigstiden är det mer relevant att använda benämningen Storstockholmsområdet istället för Stockholms stad.

Syfte

Det övergripande syftet har varit att samla in och sprida kunskap om hur Stockholms stad har försörjts. Det har bedömts vara av stort kulturhistoriskt intresse eftersom försörjningen av Stockholms stad har haft direkt betydelse för alla människor i staden och indirekt för många i Stockholms län. Ett andra syfte har varit att undersöka vilka fysiska lämningar som berättar om försörjningen av staden och vilka som eventuellt bör skyddas och bevaras. Det senare syftet visade sig dock inte vara möjligt att genomföra. Detta berodde på att vi missbedömde den tid det tog att få till stånd databasen och att projektet inte förankrades hos hembygdsrörelsen i tillräcklig grad för att hembygdsföreningar i länet skulle kunna engagera sig.

Projektet vänder sig till en intresserad allmänhet och därför presenteras resultaten på en hemsida tillgänglig för alla. Intresset kan vara inriktat mot den lokala historien men även den mer generellt industrihistoriskt intresserade. En annan målgrupp har också varit handläggare av kulturarvsfrågor på olika nivåer. Kunskapen om livsmedels- och byggindustrins miljöer är åtminstone delvis eftersatt och att skapa kännedom om var dessa två typer av produktion har ägt rum har bedömts vara önskvärt.

Frågeställningar

Syftet med detta projekt har som tidigare nämnts varit att inhämta och sprida kunskap om hur Stockholms stad har försörjts med förnödenheter och vilka fysiska spår försörjningsindustrin har lämnat. Försörjningsindustrin rymmer verksamheter som inte tidigare – eller endast i mindre omfattning – har uppmärksammats av forskning eller kulturarvsektorn. Det gäller en stor del av livsmedelsindustrin. Inom livsmedelsindustrin arbetade en förhållandevis stor andel kvinnor och vår förhoppning med projektet har varit att kunna lyfta fram kvinnorna i länets kulturhistoria.

Under den långa period som projektarbetet arbetar med – 1850 och fram till idag - förändrades samhället på flera sätt. Urbaniseringen tilltog och de ekonomiska förhållandena för många människor förändrades. Nya kommunikationer tillkom och befintliga byggdes ut och förbättrades. Reglerna för hur livsmedel, vatten, sopor och avlopp skulle hanteras förändrades. Ny teknik infördes såväl i tillverkningen som hos återförsäljare och hushåll. De frågor som har ställts i projektarbetet kretsar kring hur dessa förändringar påverkade tillverkning, distribution och användande av förnödenheter.

De frågor vi ställde i projektets inledning var:

- Vilka varor har producerats i länet för Stockholms stad och dess invånare?

- Var har produktionen av olika varor ägt rum?
- Hur och varför har produktionen förändrats vad det gäller varor och lokalisering
- Har länets olika delar haft olika inriktningar och vad kan det i så fall bero på?
- I vilken utsträckning har länet svarat för försörjningen av staden under olika tider?
- Vilka faktorer har påverkat förändringen av försörjningsindustrin
 - förändrade kommunikationer
 - förändrat teknik
 - förändrad lagstiftning (livsmedelshantering)
 - förändrad organisering av produktion och kommunikationer
- I vilken utsträckning har försörjningsindustrins miljöer bevarats?
 - är de tillgängliga?
 - finns det behov av skydd?

För att svara på de tre sista frågeställningarna hade det krävts betydligt mer fördjupning än vad som har varit möjligt att genomföra inom projektets ram. Frågorna har dock funnits med i projektarbetet även om de inte besvarats.

Material-metod

I projektarbetet har främst sådant material som redan tidigare tagits fram av kulturarvsinstitutionerna i länet använts. Inom kulturmiljövården arbetar man med inventeringar och dokumentationer av såväl enskilda byggnader och miljöer som större områden. Ingen inventering har helt ägnats de näringsgrenar som här kallas försörjningsindustrin. Det finns dock annat material som innehåller uppgifter om denna produktion.

Stockholms stadsmuseum genomförde vid 1970-talets slut en inventering av industrier i Stockholms stad. Vid samma tid inventerade Länsstyrelsen industrier i Nynäshamn och Sundbyberg. En stor del av länets 26 kommuner har antagit kulturmiljövårdsprogram och i de flesta fall har arbetet utförts av Stockholms läns museum. Kulturmiljövårdsprogrammen innehåller en kort historik där även näringslivshistorien ingår och de miljöer som bedöms vara mest värdefulla brukar presenteras utförligare. Riksantikvarieämbetet har genomfört tre rikstäckande branschinventeringar av intresse för detta projekt: Inventeringarna av bryggerier, tegelbruk och sockerbruk.²

Dessa inventeringar och kulturmiljövårdsprogram har gått igenom och uppgifterna från dem har förts in i en databas som redovisar försörjningsindustrins anläggningar i länet. Dessutom har samtida företag hittats och lagts in i databasen med hjälp av sökningar på webben. Sökningarna på webben har skett med hjälp av olika företagsregister, både privata och kommunala. Uppgifterna som lagts in i databasen kommer främst från de olika företagens egna webbsidor. Det är till största delen livsmedelsindustrier som hittats på detta sätt men även en del mindre byggnadsindustrier. Det är endast en översiktlig genomgång som har

² Staffan Nilsson, *Bryggerier i Sverige*, Riksantikvarieämbetet, (Stockholm 1983); Lars-Eric Olsson, *Tegelbruk i Sverige*, Riksantikvarieämbetet (Stockholm 1987); Jean-Paul Darphin, *Sockrets katedraler*, Riksantikvarieämbetet (Stockholm 1994).

gjorts och en del företag kan ha missats, inte minst som det i flera fall är firmorna själva som uppdaterar företagsregistren.

Materialet ger en översiktlig bild av i vilka delar av länet och staden tillverkning har ägt rum samt hur försörjningsindustrin har förändrats under den period som studeras. Resultaten kan lätt åskådliggöras på kartor.

Det finns källkritiska problem med materialet. Inventeringarna är gjorda för ca 30 år sedan vilket innebär att mycket av det som finns med där inte längre existerar eller har förändrats både beträffande verksamheter och bebyggelse. Vad det gäller de kommunala kulturhistoriska programmen har även de tillkommit vid olika tillfällen. De skiljer sig också något åt vad det gäller detaljeringsgrad och i vilken utsträckning industrimiljöer uppmärksammas.

I den databas där uppgifterna från inventeringarna och kulturmiljöprogram har lagts in anges var verksamheten har bedrivits, under vilken period, namn på ägare samt en kort beskrivning av verksamheten. Med denna databas som grund har kartor tagits fram som visar var verksamheterna har legat. Kartorna visar dels samtliga funna verksamheter, dels verksamheter fördelade på fem olika tidsskikt omfattande 25-årsperioder från 1850 och framåt.

När materialet har lagts in i databasen har flera problem uppdagats. I flera fall saknas uppgifter om när verksamheten startade eller upphörde vilket gör det omöjligt att placera den i ett visst tidsskikt. Ett annat problem är att verksamheter förändras; de har bytt namn, ägare eller flyttat. På motsvarande sätt kan en och samma industrifastighet ha rymt olika verksamheter under årens lopp. I databasen har verksamheten varit styrande. Varje verksamhet har fått en post vilket har lett till att in några fall har flera verksamheter förts till samma fastighet.

Av de uppgifter som finns i materialet kan det ibland vara svårt att avgöra om det är fråga om tillverkning för husbehov eller en industriell verksamhet. I synnerhet när det gäller kvarnar, mejerier och sågar har det varit svårt att få reda på om produktionen har sålts vidare. I tveksamma fall har vi valt att ta med anläggningen.

Det har många gånger också varit svårt att få kunskap om var marknaden har funnits – om den har varit mycket lokal eller inriktad på kunder på större avstånd. Att verifiera i vilken omfattning produktionen har avsatts i Stockholms stad hade krävt betydligt mer arbete än vad som har varit möjligt inom ramen för detta projekt. Det som redovisas i databasen ska därför betraktas som en utgångspunkt för fortsatta, fördjupade undersökningar. Databasens uppgifter skulle behöva kompletteras med historiskt material som häradskartor, landshövdingeberättelser och Kommerskollegiums fabriksberättelser. Även företagsarkiv och andra källor t ex. intervjuer skulle behöva användas för att utröna vilka företag som har försörjt Stockholms stad. En översiktlig genomgång av de företagsarkiv som förvaltas av Centrum för näringslivshistoria i Stockholm har gått igenom och i deras bestånd finns material från såväl livsmedelsindustrier som företag inom byggbranschen.

Tidigare undersökningar

De arbeten som har relevans för detta projekt utgörs av

- forskning kring en bransch, ett område eller en företeelse
- dokumentationer
- inventeringar

- företagsmonografier
- statistiska uppgifter
- kalendrar och kataloger
- hembygdsföreningars samlingar och arkiv

Som tidigare angetts bygger databasen om försörjningsindustrin endast på uppgifter från dokumentationer och inventeringar som har utförts av olika kulturarvsinstitutioner för olika syften. De källkritiska problemen med detta har redan berörts.

Livsmedelsindustrin har i olika sammanhang pekats ut som en eftersatt bransch.³ Anledningen till detta anges ofta vara att försörjningsindustrin inte har varit någon stor exportindustri och därmed inte setts som betydelsefull. Andelen kvinnor har varit förhållandevis hög inom de industrier vi studerar – inte minst inom livsmedelsindustrin. Några få studier har lyft fram genusaspekter på försörjningsindustrin, till exempel har mejeriverksamheten studerats ur ett genusperspektiv.⁴

Regionmuseet i Skåne har inventerat den skånska livsmedelsindustrin och gått igenom förekomsten av livsmedelsindustrier enligt den svenska näringslivsindexen SNI och utgår från de fysiska miljöerna.⁵ Utifrån detta har de gjort en sammanställning av livsmedelsindustrin i länet. I rapporten presenteras också förslag på fortsatta undersökningar och förslag på miljöer som bör skyddas.⁶ Länsmuseum i Kalmar har också lyft fram livsmedelsindustrin och årsboken Kalmar län 1999 ägnades åt livsmedelsindustrin.⁷ Där ges en sammanfattning av livsmedelsindustrin i länet och i ett antal artiklar lyfts olika produkter fram. Livsmedelsindustrin och även byggnadsindustrin i Kalmar län presenteras också i samma årsbok ett par år senare.⁸

På en nationell nivå har som tidigare nämnts Riksantikvarieämbetet inventerat tegelbruk, sockerbruk och bryggeribyggnader. Just bryggerier intar en särställning. De har ofta uppmärksamats tack vare att de ofta upplevts vara positiva inslag i gatumiljön. Det finns även en del forskning kring bryggerier.⁹

Livsmedelsindustrin och byggnadsindustrin har också ägnats mer eller mindre utrymme i de regionala sammanställningar som några län har gjort bl. a. Västra Götaland och Kalmar län.

Stenindustrier och sågverk har behandlats såväl i vetenskapliga arbeten som av kulturarvssektorn.¹⁰ Vad det gäller Stockholms stads försörjning av byggnadsmaterial har

³ Maths Isacson & Marie Nisser, "Industrisamhällets omvandling – en utmaning", *Bebyggelsehistorisk tidskrift* nr 36, 1998; Hanna Gårdstedt, *Ingen riktig indust: En genusanalys av livsmedelsindustrin i industriminnesvården*, Göteborgs universitet, Avdelningen för kulturvård (Göteborg 2005).

⁴ Lena Sommestad, *Från mejerska till mejerist* (Lund 1992).

⁵ Henrik Borg, *Den skånska livsmedelsindustrin – projektrapport inom Skånes industriella arv*, Regionmuseet i Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne Rapport 2005:64 (Kristianstad 2005).

⁶ Borg (2005) s. 15ff.

⁷ *Gott som hemlagat: Hemmatillverkning blir industriproduktion*, Richard Edlund red., Kalmar län 1999. Meddelande från Kalmar läns hembygdsförbund och Stiftelsen Kalmar läns Museum Årgång 83 (Kalmar 1999).

⁸ Jan Christensen, *Industrins tidevarv: Några huvudlinjer i Kalmar läns industriella utveckling*, Kalmar län 2001, Meddelande från Kalmar läns hembygdsförbund och Stiftelsen Kalmar läns Museum Årgång 85 (Kalmar 2001).

⁹ Staffan Nilsson, *Bryggeribyggnader: En studie i svensk industriarkitektur 1846-1918* (Stockholm 1979); Torbjörn Lundqvist, *Den stora ölkartellen: Branschorganisering och kartellbildning i bryggeriindustrin 1885-1914* (Uppsala 1995).

¹⁰ Isacson och Nisser, s. 32.

stenindustrin och den moderna cementindustrin dokumenterats i form av två kulturhistoriska studier kring stenhuggeriverksamheten på Vätö under första hälften av 1900-talet respektive cementtillverkningen i Stora Vika under efterkrigstiden. Flera cementindustrier på olika håll i landet har dokumenterats.¹¹

Huvudfrågeställningen för detta projekt är hur storstaden Stockholm har försörjts av omlandet och av verksamheter förlagda i staden. Detta har inte studerats tidigare och inte satts i fokus i någon kulturhistorisk undersökning, vad vi känner till. Inom kulturgeografiska studier har förhållandet mellan omland och centralort studerats i olika sammanhang främst när det gäller äldre studier. Konsumtionshistorisk forskning har bedrivits inom bland annat ekonomisk-historisk forskning.

Resultat av sammanställningen

Det huvudsakliga resultatet utgörs av databasen och de uppgifter som kartorna där ger.

Databasen är tekniskt uppbyggd av OpenSorce-programvara och drivs på en Linuxserver hos Stockholms läns museum. Databasen är byggd i MySQL, gränssnittet i programvaran är Django och kartan är från Google. Uppbyggnaden och programmeringen var en del i ett större samarbetsprojekt avseende webbplatser och databaser som drevs av bland andra Stockholm läns museum och Läns museet Västernorrland.

Databasen kommer att fortsätta att drivas av Stockholms läns museum och återfinnas på portalen Kulturarv Stockholm www.kulturarvstockholm.se. Vissa mindre uppdateringar och rättningar kommer att ske löpande.

Materialet i databasen visar att tillverkningen har skilt sig åt mellan länets olika delar. De allra flesta företagen har funnits i Stockholms stad. I första hand livsmedel men även byggnadsmaterial har tillverkats i Stockholms stad. Vad som är påfallande i båda fallen är att Stockholmsföretagen dominerar i antal under större delen av 1900-talet och håller ställningar fram till 1970-talet. Även i Södertälje har det funnits ett stort antal industrier, men i motsats till Stockholm har tillverkningen av byggnadsmaterial där dominerat över livsmedelsindustrin. Det kan förklaras av det stora antal tegelbruk som har funnits i länets södra delar. Hypotetiskt skulle man kunna anta att livsmedel har tillverkats nära konsumenterna medan byggnadsmaterial framställts inom en större omkrets.

De källkritiska problemen men materialet har som sagt redogjort för tidigare. En lucka som bör påtalas är bristen på mejerier. Häradskartorna och beskrivningarna till dessa från början av 1900-talet visar betydligt fler mejerier än vi fått fram i vårt material.¹²

Nedanstående tabeller visar antalet verksamheter fördelade på länets kommuner vart 25 år.

¹¹ Lennart Rosander, *Vätögranit: Stenindustri, folkrörelser och politik i Vätö Landskommun 1890-1940* (Stockholm-Norrtälje 2000); Linda Gustafsson, *Y som i Yxhult*, Örebro läns museum (Örebro 2009); Lennart Rosander, *Stora Vika: Industriort i folkhemmet* (Nacka 2010). Även betongelementfabrik i Kalmar och Slite cementfabrik har dokumenterats

¹² *Beskrivningar till kartor över olika härader i Stockholms län* (Stockholm 1901-1910).

Kommun	Byggnadsmaterial							Livsmedel							Tot.
	1850	1875	1900	1925	1950	1975	1990	1850	1875	1900	1925	1950	1975	1990	
Botkyrka	1	1	2	1											5
Danderyd															8
Ekerö			2	4	1	1									8
Haninge	1	1													2
Huddinge												3	3	3	9
Järfälla															0
Lidingö															0
Nacka										2	2	2	2	2	10
Norrtälje			4	4	3					2			1		14
Nykvarn				1	2	3	1								7
Nynäshamn	3	3	3	3	4	2					4	3	2	1	28
Salem	1	2	2	1											6
Sigtuna				2							1				3
Sollentuna				1	1					1	1	1	1	1	7
Solna			1	1	1	1	1					1			6
Stockholm		1	4	11	15	20	9	3	8	16	21	18	12	3	141
Sundbyberg			3	2	2	1				1	4	4	4	1	22
Södertälje	5	8	12	10	7	1			1	3	6	4	2	1	60
Tyresö															0
Täby															0
Upplands- Bro				1	1										2
Upplands Väsby															0
Vallentuna			1	1	1										3
Vaxholm															0
Värmdö															0
Österåker											1	1	1	1	4
Summa	11	16	34	43	38	29	11	3	9	25	40	37	28	13	

Om de två stora grupperna byggnadsmaterial och livsmedels bryts upp får vi följande tabeller:

Byggnadsmaterial

	1850	1875	1900	1925	1950	1975	1990	Okänt eller mellan nedslagen
Tegelbruk	9	14	18	12	8			
Färg och tjära		1	1	6	4	4	1	
Stenhuggeri			5	5	2	1	1	7
Snickerifabri o d			4	12	9	8	1	1
Kalkbruk, Cement- och betong	2	1	1	2	6	5	3	8
Smide			2	3	6	7	2	
Övrigt			3	2	3	1	1	1
Summa	11	16	34	42	38	28	9	17

Livsmedelsindustri

	1850	1875	1900	1925	1950	1975	1990	Okänt eller mellan nedslagen
Bageri	1	1	2	6	4	4	4	5
Bryggeri (öl, vatten, läsk)	2	8	14	12	11	5	3	4
Kvarn			2	3	2	3	2	
Mejeri			1	4	3	2		
Kötthantering				3	4	4	1	2
Konfektyr				5	6	4	1	2
Vin och sprit				2	1			1
Jästfabrik			1	1	2	1	1	
Grönsaksberedning						1	1	
Fisk								1
Kaffe			1			1	1	
Tobak				1	1			
Övrigt			1	2	4	3		
Summa	3	9	22	39	38	28	14	15

Försörjningsindustriföretagen har varit som flest under första hälften av 1900-talet och den största förändringen har inträffat mellan 1875 och 1900 då ett stort antal försörjningsindustrier etablerades. Under denna period var det en kraftig industriell tillväxt i samtliga branscher och befolkningen i Stockholms stad ökade stort.

Inom respektive grupp har tegelbruken och bryggerierna varit de största enskilda grupperna under större delen av den studerade tiden. Tegelbruken hade dock helt försvunnit från länet 1975 medan ett mindre antal bryggerier fortfarande är i drift.

Resonemangen ovan kan endast betraktas som ansatser till svar som kräver ytterligare fördjupning och studier av samtida källmaterial för att kunna utvecklas och få bäring. En viktig aspekt som inte tas med här är infrastrukturen och dess betydelse för de mönster som träder fram i databasen kartbilder.